

Lapsuuden historiaa tunteella

Kaisa Vehkalahti

Childhood, Youth and Emotions in Modern History. Max Planck Institute for Human Development, Centre for the History of Emotions, Berliini 29.11.–1.12.2012

Tunteiden historia kuuluu niihin uusiin näkökulmiin, jotka ovat lyöneet historiantutkimuksessa läpi 1990-luvun alun jälkeen. Yksi tutkimusalan edelläkävijöistä on saksalainen Max Planck Institute for Human Development (*Bildungsforschung*), jonne perustettiin vuonna 2008 tunteiden historian tutkimusyksikkö. Yksikköä johtaa monilla historiantutkimuksen kentillä ansioitunut professori Ute Frevert, joka on julkaissut tunteiden historian lisäksi laajasti myös muistin ja muistamisen problematiikasta, sukupuolihistoriasta ja 1900-luvun poliittisesta historiasta. (Ks. esim. Frevert 1995; 2010; 2011; Plamper 2010.)

Lapsuuden ja nuoruuden historia on tutkimuskenttä, johon tunteiden historia näyttää olevan erityisen otollinen näkökulma. Tunteet, niiden käsittely ja tunteiden ilmaisemiseen liittyvät kulttuuriset käytännöt ovat olleet useiden lapsuuden historian klassikoiden, kuten Philippe Arièsin (1960) ja Lawrence Stonen (1977) tutkimusten keskiössä, vaikka ei kyse olisi ollut tunteiden historiasta sanan varsinaisessa merkityksessä. Kun menneisyyttä tarkastellaan lasten ja nuorten näkökulmasta, nousevat myös tunteet ja tunteiden kulttuurihistoria tahtomattakin herkästi pinnalle, todettiin myös marras–joulukuun vaihteessa Max Planck -instituutin järjestämässä kansainvälisessä konferenssissa. Samalla konferenssi osoitti, ettei kyse ole ainakaan lapsuuden historian viitekehyksessä enää mistään marginaalisesta näkökulmasta.

Modernin ajan lapsuuteen ja nuoruuteen keskittyneessä konferenssissa tunteiden historiaa pohdittiin useissa eri konteksteissa, kuten suhteessa moraalikasvatukseen, tieteenhistoriaan, uskontohistoriaan, ruumiillisuuteen, tilallisuuteen ja mediaan. Nationalismiin ja kolonialismiin liittyvät teemat nousivat konferenssissa vahvasti esille. Modernin ajan lapsuuden historia on usein kirjoitettu universaalina lapsuuden idean leviämisen historiana: miten lapsuus alettiin 1800-luvun mittaan ymmärtää ainutlaatuisiksi viattomuuden ja haavoittuvuuden ikäkaudeksi, jonka sisällöksi muotoiltiin leikki, kasvatusta ja koulutus – ja miten tuo käsite levisi vähitellen ylemmistä yhteiskuntaryhmistä koskemaan myös työläisiä maalaislapsia. Tätä muun muassa Hugh Cunninghamin (1991) ja Steven Mintzin (2004) tutkimuksista tuttua modernin lapsuuden historian narratiivia ei juuri kyseenalaistettu. Eri esitykset tarjosivat kuitenkin kiinnostavia näkökulmia ja keskusteluja siitä, miten eriaikaisesti lapsuuteen yhdistetty viattomuuden ja ainutlaatuisuuden tunnesisältö vakiintui ja millaisia erilaisia painotuksia esimerkiksi kasvatusta eri konteksteissa on saanut.

Kiinnostavia avauksia tematiikkaan tarjosi esimerkiksi Kristine Alexander (University of Saskatchewan), joka pohti partioliikkeen propagoimaa sukupuolittunutta kansalaisuusihannetta kansainvälisen maissa. Kansainvälinen partioliike teki iloisuudesta tyttöjen kansalaisvelvollisuuden: hyvä partiotyttö oli aina valmis palvelemaan ja tuomaan hymyllään iloa toisten elämään. Karen Vallgård (University of Copenhagen) puolestaan tarkasteli tunteiden historiaa lähetystyön kontekstissa. Länsimaisten lähetystyöntekijöiden suhtautuminen intialaiseen paikallisväestöön oli 1800–1900-lukujen vaihteessa monessa suhteessa

hankalaa ja negatiivista. Lapsiin liitetty uusi, universaali lapsuuskäsitys muutti kuitenkin suhtautumista myös intialaisiin lapsiin ja nosti heidän 'pelastamisensa' lähetystyön moraaliseen keskipisteeseen. *Indian studies* on yksi Max Planck -instituutin painopistealoista, mikä heijastui myös tähän konferenssiin erityisen korkeatasoisina ja kiinnostavina Intiaa käsittelevinä esityksinä.

Länsimaisessa ajattelussa ilo ja onni ymmärretään usein itsestään selväksi osaksi lapsuutta: normaalin lapsen kuuluu olla iloinen ja huoleton. Tämän kulttuurisen käsityksen historiaa käsitteli *key note* -puheenvuorossaan lapsuuden ja tunteiden historian tutkimuksen *grand old man*, professori Peter N. Stearns (ks. esim. Stearns & Stearns 1986; Stearns 1994; Stearns 2008). Stearns maalasi vakuuttavin vedoin 1800-luvun alusta 1900-luvun alkupuoliskolle ulottuvan kehityskaaren, jonka aikana käsitys perisyntien leimaamasta lapsuudesta vaihtui angloamerikkalaisessa kirjallisuudessa uskomukseen lapsen luontaisesta hyvyydestä ja onnellisuudesta. Samalla lastenkasvatuksen ensisijaisena ohjenuorana korostettu tottelevaisuus vaihtui puheeseen leikistä ja ilosta myös kasvatusta ohjaavana periaatteena. Stearnsin aiemmistakin puheenvuoroista tuttu analyysi siitä, miten iloisuudesta muodostuu lapsuuden pakollinen tavaramerkki, on sinänsä osuva, mutta herättää myös kysymyksiä siitä, missä määrin kyse ei ole vain länsimaisesta, vaan nimenomaan amerikkalaisesta hymystä. Vastaavan keskustelun kansainvälisesti vertailevan tutkimuksen tarpeesta tunteiden historiassa herätti kanadalaisittaja Tamara Myersin (University of British Columbia) esiin nostama lapsuuden turvallistamisen teema.

Tilallisuus on ollut jo jonkin aikaa toinen nouseva aihe lapsuuden ja nuoruuden historian konferensseissa. Tunteiden ja tilallisuuden teemojen yhdistäminen oli tuottanut mielenkiintoista tutkimusta esimerkiksi siitä, kuinka 1800-luvun brittiläinen sisäoppilaitosarkkitehtuuri suurine makuusaleineen oli osa ajan säädynmukaista moraalikasvatusta, johon kuului paitsi lasten ohjaaminen kohti yksilöllistä tunteiden itsesääätelyä, myös kohti oppilasyhteisön keskinäistä sääätelyä (Jane Hamlett, Royal Holloway, University of London). Tunteiden hallintaan sekä lapsuuskäsityksiin kytkeytyvä poliittinen ideologia näkyy myös leikkikenttien ja koululuokkien tilallisessa suunnittelussa.

Lapsuuden ja nuoruuden sosiaali- ja kulttuurihistorian ohella useissa puheenvuoroissa tarkasteltiin tunteiden paikkaa ja merkitystä lapsia ja nuoria koskevan tieteellisen tiedon ja tutkimusmenetelmien sekä medikalisaation historiassa. Kiehtovia avauksia tähän tematiikkaan tekivät esimerkiksi lasten tunteiden kehityspsykologisen havainnoinnin varhaista historiaa pohtinut Anne Katrine Gjerløff (University of Aarhus) ja puberteettia koskevien psykologisten näkemysten historiaa analysoinut Lutz Sauerteig (Durham University).

Tunteiden historiassa on perinteisesti ollut kaksi koulukuntaa suhteessa siihen, mitä tunteilla tarkoitetaan ja miten niiden luonne ymmärretään. Yhtäällä on tunnekokemusten biologista alkuperää, pysyvyyttä ja historian ylittävää luonnetta korostava tulkinta, toisaalla taas tunteiden kulttuurisesti ja sosiaalisesti välittyntä luonnetta ja siten myös historiallista muuntuvuutta ja kontekstisidonnaisuutta painottava linja. Sekä psykologit että historioitsijat työskentelevät saman ilmiön – tunnekokemusten ja niiden tulkinnan – parissa, mutta näkökulmia on harvemmin pystytty, tai edes yritetty yhdistää (tunteiden psykologista teoretisointia historian tutkimukseen yhdistävästä tutkimuksesta ks. kuitenkin Reddy 2001). Tässä konferenssissa oli selvästi pyritty jossain määrin hakemaan välittävää kantaa tai ainakin luomaan vuoropuhelua historian tutkimuksen ja samoja teemoja tutkivan psykologisen tutkimuksen välille. Tuoreinta psykologian tutkimusta lasten ja nuorten tunteista esittelivät Michaela Riediger (MPI for Human Development Berlin) ja Rainer Silbereisen (Friedrich Schiller University), joista erityisesti jälkimmäinen pyrki konferenssin päätöspaneelissa hahmottelemaan lähtökohtia uuden neurologisen tutkimuksen ja historian tutkimuksen

yhteistyöhön. Konferenssissa vallitsi laaja yhteisymmärrys siitä, että sen paremmin historiantutkimuksen kuin psykologian ei ole tarkoituksenmukaista torjua toisen tieteenalan lähestymistapoja, mutta konkreettiset yhteistyön paikat jäivät sittenkin hypoteettisiksi konferenssin painopisteen ollessa selkeästi historiantutkimuksessa.

Useimmissa esityksissä tutkimuskohteena eivät lisäksi olleet niinkään lasten ja nuorten tunteet sinänsä, vaan erilaiset tunteisiin kohdistuvat kulttuuriset käytännöt, tunteiden säätely ja hallinta sekä lasten ja nuorten tunteita koskevan tiedon ja representaatioiden historia. Kuten Colin Heywood (University of Nottingham) loppupaneelissa totesi, lapsuuden historialla on ikävä taipumus jättää hyvistä tarkoituspäristään huolimatta itse lapset paitsioon. Niin myös tunteiden historia on keskittynyt enimmäkseen aikuisten tulkintoihin ja puheeseen lasten tunteista. Kokonaan toisen keskustelun aihe olisi kysymys siitä, missä määrin lasten ja nuorten tunnekokemukset sinänsä ovat historiantutkimuksen saavutettavissa. Kuten Ute Frevert omassa loppupuheenvuorossaan linjasi, emme voi puhua menneisyyden lasten perimmäisten tunnekokemusten tavoittamisesta. Tunteiden ilmaiseminen paitsi puheessa, myös ilmein, elein ja teoin on jo itsessään tulkintaa ja siten kulttuurisesti ja sosiaalisesti muotoutuneiden käytäntöjen vaikutuspiirissä. Tässä mielessä tunteissa ja niiden ilmaisemisissa on aina kyse oppimisesta. Alkuperäisten tunnekokemusten jäljittämisen sijaan voimme tutkia niitä koskevaa kieltä ja käytäntöjä, mikä on sek in jo paljon.

Vastaavasti kriittisiä huomioita voi esittää siitä, keitä ovat ne lapset ja nuoret, joita tunteiden historia käsittelee. Tunteiden historialle tyypillisten ja otollisten lähdeaineistojen saatavuus (esimerkiksi ohje- ja valistuskirjallisuus, lastenkirjallisuus, henkilökohtaiset aineistot kuten päiväkirjat ja kirjeet, perhearkistot) on omalta osaltaan kohdistanut tutkimusta ylä- ja keskiluokkaisuun lapsiin ja länsimaiseen lapsuuteen vielä selvemmin kuin muu lapsuuden ja nuoruuden historia. Useiden esitelmien kohdalla ajatukset kiertyivät myös kysymykseen historiallisen jatkuvuuden ja muutosten paikantamisesta ja selittämisestä, mikä näyttäytyy tunteiden historian kontekstissa erityisen haastavana. Joissain puheenvuoroissa harmiteltiin, miten lapsuuden tunteiden historian analyysille on tunnusomaista tulkintojen varovaisuus ja paikallisuus, tiukka rajautuminen oman tutkimuskohteen empiiriseen kontekstiin ja haluttomuus kertoa 'suuria kertomuksia'. Toisissa puheenvuoroissa taas kritisoitiin tunteiden historiaa historiallisen jatkuvuuden painottamisesta ja muutoskohtien ohittamisesta. Onnellisen lapsuuden universaalin idean kaltaiset suuret kertomukset herättävät myös kritiikkiä. Yhteenvetona voikin todeta, että konferenssissa kuultuja esityksiä yhdisti pyrkimys empiirisesti perusteltuihin ja tutkimuskohdettaan sensitiivisesti lähestyviin mikroanalyysiin sen sijaan, että tutkijat olisivat pyrkineet hahmottelemaan esimerkiksi William Reddyn *emotional regime* -käsitteen (Reddy 2001, 129; Rosenwein 2006) mukaisia laajoja, kattavasti ja normatiivisesti lapsuuden tunnekokemusten ilmaisua selittäviä kokonaistulkintoja.

Kirjallisuus

- Ariès, Philippe 1960. *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*, Plon. Translated into English by Robert Baldick (1962) as *Centuries of Childhood. A Social History of Family Life*. New York: Vintage.
- Cunningham, Hugh 1991. *Children of the Poor. Representations of Childhood since the Seventeenth Century*. Oxford: Blackwell.
- Frevert, Ute 1995. *Men of honour: A social and cultural history of the duel*. Cambridge: Polity Press.

- Frevert, Ute 2010. Conflicting memories and emotions: Germany West, East and united. Teoksessa Petritsch, Wolfgang & Dzihic, Vedran (toim.), *Conflict and memory: Bridging past and future in [South East] Europe*. Baden-Baden: Nomos-Verlags-Gesellschaft, 99–110.
- Frevert, Ute 2011. *Emotions in history – Lost and found*. Budapest: Central European University Press.
- Mintz, Steven 2004. *Huck's Raft: A History of American Childhood*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Plamper, Jan 2010. The History of Emotions: An Interview with William Reddy, Barbara Rosenwein, & Peter Stearns. *History and Theory* 49 (2), 237–265.
- Reddy, William M. 2001. *The Navigation of Feeling: A Framework for the History of Emotions*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Rosenwein, Barbara H. 2006. *Emotional Communities in the Early Middle Ages*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Stearns, Peter N. & Stearns, Carol Z. 1986. *Anger: The Struggle for Emotional Control in America's History*. Chicago: University of Chicago Press.
- Stearns, Peter N. 1994. *American Cool: Constructing a Twentieth-Century Emotional Style*. New York: New York University Press.
- Stearns, Peter N. 2008. *History of Emotions: Issues of Change and Impact*. Teoksessa Lewis, Michael, Haviland-Jones, Jeannette M. & Feldman Barrett, Lisa (toim.), *Handbook of Emotions*. 3rd ed. New York: Guilford Press, 17–31.
- Stone, Lawrence 1977. *The family, sex and marriage in England 1500–1800*. London: Weidenfeld and Nicolson.

FT Kaisa Vehkalahti on Nuorisotutkimusverkoston erikoissuunnittelija ja toimii parhaillaan tutkijatohtorina Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessa Post-war constructions of youth social problems. Policing youth, gender and delinquency in Finland, 1945–1970 (Turun yliopisto, kulttuurihistoria).